

Podplukovník doc. Ing. Josef Šiller, CSc.

PROBLÉMY PROTIVZDUŠNÉ OBRANY VE STŘEDU EVROPY

Protivzdušná obrana trvale poutá zájem vojenských odborníků a v určitých momentech i širší veřejnost. Jde o specifický problém, o kterém je užitečné diskutovat zejména v současném období, kdy se řeší řada problémů. Pokusme se na záležitosti protivzdušné obrany (PVO) podívat v poněkud širších souvislostech.

Přibližně začátkem 70. let se problémy boje proti prostředkům vzdušného napadení začaly komplikovat. Do výzbroje jednotlivých druhů letectva byly zařazovány nové výkonné letouny, schopné působit ve velkém rozsahu výšek, včetně přízemních, a vyzbrojené širokou paletou zbraňových systémů. Do hry velmi důrazně vstoupily prostředky radioelektronického boje, umožňující letounům s velkou pravděpodobností překonávat systém PVO protivníka. Nebylo lokálního konfliktu, kde by protivzdušná obrana dosahovala výraznějších úspěchů. Zvláštního významu nabývaly problémy protiraketové obrany, protivrtulníkové obrany a v neposlední řadě opatření protiradioelektronického boje.

V 80. letech došla situace tak daleko, že se utvořily dva krajní názory, jak vzniklou situaci řešit. První z nich, zastávaný určitou skupinou především vojensko-politických odborníků (např. Arbatov), prosazoval PVO více méně nerozvíjet, neboť to stejně "k ničemu nevede" a navíc jde o záležitost finančně velmi nákladnou. Úsilí soustředit na útočné systémy. Druhý pól názorového spektra vycházel z představy využít rýsující se technologické možnosti k vybudování téměř nepropustného systému protivzdušné a protikosmické obrany. V případě USA zvítězil tento druhý názorový proud a vyústil v rozhodnutí zahájit bezprecedentní program známé Strategické obranné iniciativy (SDI). Také v bývalém SSSR byla věnována PVO i nadále značná pozornost a situace se tam blížila spíše oné druhé skupině názorů.

Správnost cesty vedoucí k budování účinných protiletadlových a protiraketových systémů byla potvrzena nejen teoreticky, ale i v praxi. Naposled ve válce v oblasti Perského zálivu, kde bylo na jedné straně zcela zřetelně prokázáno, kam vede absolutní vzdušná nadvláda, a na straně druhé, jak účelná je protiraketová obrana realizovaná v daných podmínkách komplety Patriot proti iráckým raketám Scud.

Spojené státy americké sice musely z ekonomických i technických důvodů hodně slevit ze svých původních záměrů SDI, ale i tak již dosáhly určitých relevantních výsledků. Přitom hlavní praktické aplikace produktů SDI lze teprve očekávat. Vzhledem ke značné ekonomické náročnosti si je ovšem mohou dovolit pouze velmoci a větší, hospodářsky silné státy. V jiné situaci se nacházejí státy menší a ve zcela specifické situaci jsou dnes státy střední Evropy, státy bývalého

východního bloku. Dříve jednotně, koaličně řešenou PVO musí transformovat na samostatný systém, a to v podmínkách, kdy nejsou finanční prostředky ani na částečnou obměnu výzbroje. Přitom přijmout názory nerozvíjet nebo dokonce omezovat PVO, je nemyslitelné. Ve vojensky exponovaném regionu, jakým je Evropa, by to v podstatě znamenalo rezignovat na svoji bezpečnost.

Dnes je módní hovořit o různých krizích, ale faktem je, že se někdy obtížně nalézá vhodnější označení pro určitý stav. Situace v oblasti PVO států ve středu Evropy - bývalých států Varšavské smlouvy, jistě krizové symptomy má. Jsou to:

- Malá schopnost starších, ale stále ještě hromadně rozšířených protiletadlových raketových a radiolokačních systémů, působit v prostředí radioelektronického boje vysoké intenzity.

- Omezená schopnost většiny současných prostředků PVO ničit cíle se sníženou efektivní odraznou plochou.

- Nízká efektivnost podsystemu velení silám a prostředkům PVO (kde lze konstatovat mnohaleté zpoždění za vyspělými armádami).

- Nedostatečná odolnost celkového systému PVO, která nezaručuje jeho dlouhodobou funkčnost v boji proti prostředkům vzdušného napadení.

- Přetrvávající problémy v protivzdušné obraně.

- Prakticky mizivé možnosti obrany proti taktickým a operačně taktickým raketám.

Možná, že bych ještě mohl v tomto výčtu pokračovat.

Uvedená situace se negativně odráží také v oblasti teorie protivzdušné obrany. Ta v žádné době nemůže být samoúčelná, ale musí praxi poskytovat potřebná doporučení a produkovat nové, zdůvodněné myšlenky podporující řešení postupně vznikajících problémů. V dřívějším období se výzkum a vědecké úkoly v bývalých armádách Varšavské smlouvy zaměřovaly především na otázky aplikací základních teoretických východisek vypracovaných v bývalém SSSR. Nyní stojí oblast vojenské vědy před potřebou samostatně řešit i řadu závažných a složitých základních vědeckých problémů.

V rámci PVO jde především o otázky operačního použití a velení silám a prostředkům protivzdušné obrany. Pokud ovšem nelze uskutečňovat zdůvodněné požadavky na modernizaci výzbroje, dostává se vojenská věda do situace, kdy existující problémy jsou řešitelné velmi obtížně anebo vůbec. Tím je narušován i vztah teorie a praxe, která přestává od teorie vůbec něco významnějšího očekávat. V řadě případů potom postupuje vědomě, častěji však nevědomě, metodou pokusů a omylů, což je přinejmenším značně neefektivní a většinou jen komplikující celou záležitost PVO.

Není to zdaleka poprvé, co se protivzdušná obrana ocitá v jisté krizové situaci. Nezaškodí v této souvislosti nahlédnout do historie. Tak např. v letech 1923-1925 proběhla v nejvyšších orgánech Československé armády výměna názorů na budoucí organizaci protiletadlové obrany (PLO), jak byla tehdy protivzdušná obrana označována. Tehdejší velitel čs. protiletadlového dělostřelectva pplk. Hrnčíř předložil ministrovi národní obrany Udržalovi velmi kritický rozbor dosavadního

stavu PLO, který označil jako: „skorem bezcenný ... jako stav protiletadlové obrany z doby války v roce 1914, primitivní, vzbuzující pouze zdání obrany proti letadlům, bez jakýchkoli nadějí na sebeskrovnější výsledek“. Současné navrhl, jak situaci řešit. Ani tehdy se tato hodnocení a doporučení nesetkala vždy s pochopením. Navrhované počty prostředků protiletadlové obrany byly označovány za přemrštěné především z důvodů finančních (potřebný náklad byl téměř 3 miliardy Kčs) a výrobních. Vyvolaná diskuse však v roce 1924 vynutila reorganizaci protiletadlového dělostřelectva a dosáhla prostoru pro další organizační a materiální výstavbu pozemní PLO.

V současném období lze jistě analogie nalézt. Snadnější je situace v tom, že většinou není nutné nikoho přilít o významu protivzdušné obrany přesvědčovat. **Snad to platí i o politicích a vládních úřednících. Diskuse o její struktuře a vybavení se však vedou se značnou intenzitou.**

Možností, jak uniknout z této situace, není mnoho. Bylo by asi velkou chybou omezit se pouze na organizační změny a jinak víceméně akceptovat daný stav. Tempo růstu ozbrojených sil většiny států se sice díky radikálním vojensko-politickým změnám v Evropě výrazně zpomalilo. Kvantitativně mají ozbrojené síly buď stagnující nebo klesající tendenci, ale jejich kvalitativní stránka přece jenom nadále vzrůstá. Zvláště pro vzdušné síly je takový růst charakteristický.

Systém PVO, který není průběžně modernizován, potom rychle zastarává a za relativně krátké období dosáhne meze, kdy v konfliktu střední a velké intenzity již není schopen plnit svoji úlohu. Přitom modernizace jeho hlavních podsystémů - průzkumu, velení a palby je v kratším časovém období velmi finančně náročná.

Nalézt řešení v situaci, kdy určujícím faktorem zůstávají ekonomické možnosti státu, není snadné. V období, ve kterém se nacházíme a které můžeme označit jako ekonomicky krajně nepříznivé, je nezbytné se usilovat o rozvoj a modernizaci alespoň těch oblastí, které se ukazují jako finančně méně náročné. Zařadit sem lze podsystém velení PVO, ale i oblast operačního maskování, která je doposud nedostatečně propracována, bez potřebného materiálního zabezpečení a která přitom může významně přispět ke zvýšení odolnosti systému PVO.

Po tomto uvedeném období, doufejme, že bude přechodné a nepřilíš dlouhé, nutné musí nastat přezbrojení a modernizace prostředků průzkumu a palebných kompletů.

Nejde ovšem pouze o materiální otázky. V souvislosti s postupnou profesionalizací PVO se již dnes dostává do popředí výchova nových odborníků, ale nejen jich. U části současných velitelů, náčelníků a specialistů PVO se projevuje silný tradicionalismus. Jakási omezená schopnost a ochota oprostit se od tradičních, navykých přístupů k řešení otázek PVO a nově, nešablonovitě postupovat v současném období, přičemž využívat nabízející se možnosti. **Výchova a vedení k získání takových schopností je rovněž důležitým úkolem.**

Pokud jde o vědeckovýzkumné práce, je vhodné ji zaměřovat nejen na současné úkoly, ale orientovat i do budoucna. Každá vědní disciplína má též svoji určitou vnitřní logiku vývoje. To znamená, že vedle řešení úkolů ve prospěch praxe, musí existovat také řada činností potřebných víceméně pro ryze interní teoretický rozvoj dané vědní disciplíny. K tomu všemu je nezbytné vytvářet

podmínky, včetně získávání poznatků, zkušeností a inspirace ze zahraničí. **Nelze dopustit jakoukoli formu izolace vědeckovýzkumné činnosti.**



Z bližšího pohledu na problémy PVO mj. vyplývá, že jejich samostatné řešení, pouze v rámci jednoho státu v podmínkách střední Evropy, je značně obtížné. Nabízí se hledání určitých koaličních možností. V rámci středoevropských států bývalého východního bloku by z technického hlediska nešlo o velký problém. Otázkou zůstává, jak by takové řešení bylo efektivní. Ve vztahu k západním zemím by bylo nejdříve nutné odstranit v podstatě absolutní technologickou neslučitelnost systému PVO "západního" a "východního" typu, což rozhodně není levné.

Je patrné, že v žádném případě se při řešení problémů PVO nelze vyhnout dříve, či později finančním a intelektuálním investicím. Pokud se budou příliš dlouho odkládat, mohou brzy zaznít slova podobná výše uvedeným, z poloviny dvacátých let.

Literatura:

● Karlický, V.: Protivzdušná obrana v čs. armádě 1918-1939. Sborník vojska PVO. 1970, str. 10.

Plukovník doc. Ing. Ladislav H a d a š

NĚKTERÉ NÁZORY NA PERSPEKTIVU ROZVOJE RADIOELEKTRONICKÉHO BOJE V ČS. ARMÁDĚ

Ve svém článku chci navázat na dosud publikované názory na potřeby dalšího rozvoje radioelektronického boje (REB) v Čs. armádě. Rozvoj celé oblasti radioelektronického boje je dán změnou vojenskopolitické situace a přijetím obranné doktríny ČSFR.

O významu a důležitosti radioelektronického boje ve všech moderních armádách není pochyb. Je to oblast vojenské činnosti, která od doby druhé světové války doznala největšího rozvoje, byla prakticky a s velkým úspěchem prověřována ve všech lokálních válečných